

Kenestäkään ei voi varmaan sanoa, ettei hän noudattaisi ollenkaan lakia eikä kenestäkään siitäkään, että hän sitä aina ja poikkeuksetta noudattaisi. Äärilaidat ovat kuitenkin kaukana toisistaan. Me olemme tässä suhteessa kuin alppihihtäjiä: yksi pujottelee kapeaa uraa tiukalla kepityksellä, toinen laskee suurpiirteisiä kaartoja harvalla kepityksellä ja kolmas syöksyy niin, ettei kepejä ole ollenkaan.

Tarkka toimitusinsinööri tai tuomari A suorittaa tosiasioista, laista ja laillisista säännöistä lähtevän oikeudellisen päättelyn. Hän voi silloin päätyä sellaiseenkin ratkaisuun, johon hän ei vapaalla harkinnalla päätyisi ja josta hän ei siis itsekään oikein tykkää. Jokainen samoista lähtökohdista lähtevä ja samalla logiikalla päättävä toimitusinsinööri päätyy pääsääntöisesti samaan tulokseen. Turvallista, eikö totta?

Tosi tiukka tyyppi A oli se entisten aikojen kiinteistötuomari, joka ei myöntänyt lupaa kiinteistömuodostamiseen, kun tontti muodostui kahdesta tontin osasta, joista toiseen kohdistui markkamääräinen kiinnitys ja toiseen erottamisoikeuden kiinnitys. Se oli täysin lain kirjaimen mukainen ratkaisu, mutta se johti täsmälleen päinvastaiseen tulokseen kuin mikä lain tarkoitus oli. En tiedä, saiko tuo tuomari ansiomerkin vai haukkumiset, mutta lainmuutoksen hän ainakin aikaansai.

Toisen äärilaidan toimitusinsinööriä B eivät tällaiset huolet paina. Hän tietää aina itse, mikä on järkevää ja tarkoituksenmukaista, eikä laki saa olla koskaan sen esteenä. ”Laki joustaa aina minun toimituksissani.”

Kun B pyrkii tekemään aina hyviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä, kuka sellaisesta voi pahaa sanaa sanoa? Yllättävää kyllä, paljon vaikeampi on A:n perustella kantaansa. Se, että lakia on noudatettava, kun ei vielä riitä. A joutuu perustelussaan helposti sellaiselle oikeus- ja elämänfilosofiselle alueelle, joka vaatii jo kuulijaltakin ajattelun syvällisyyttä, ja jolla en ryhdy tällaista kevyttä pakinaa rasittamaan.

ONKO LAKIA NOUDATETTAVA

Mutta käännetäänpä mitalia. Edellä siteeratut B:n lauseet sisältävät samalla lain mitätöimisen. B-miehen päätöksen teko onkin vapaata harkintaa ja pahimassa tapauksessa mielivaltaa. Hän tarttuu ehkä johonkin yllättävään ja epäolennaiseen yksityiskohtaan, joka määrää siitä eteenpäin hänen mielipiteensä mistään vasta-argumentoinnista huolimatta. Hän saattaa sanoa peräkkäisinä päivinä samasta asiasta aivan eri tavoin sen mukaan, mikä sopii hänen sen hetkeen tahtoonsa. B-miehelle on yhtä turha puhua vapaan ja sidotun harkinnan tai oikeusvaltion käsitteistä kuin heittää helmiä sioille. Jokaisella on tietysti oma arvomaailmansa, mutta B-miehellä se korostuu, sillä eihän ”hyvä päätös” voi olla muuta kuin hänen arvomaailmansa mukainen päätös. Maanomistajataustainen toimitusinsinööri ratkaisee asiat korostetusti maanomistajan hyväksi ja joku muu toisin päin ja molemmat vakuuttavat tekevänsä rehellisesti oikeita ja hyviä päätöksiä.

Seurauksena sitten on, että B-miehen päätöksenteko on kuin lapsen pylly: koskaan ei tiedä, mitä siltä tulee ja milloin. Onko turvallista?

Tunsin kerran erään viimeisen päälle A-tyypin tuomarin, eikä se estänyt häntä nauttimasta yleistä arvonantoa. Ei hänkään kyennyt aina noudattamaan lakia viimeisen päälle, vaan joutui välillä sanomaan, että ”jos nyt poikkeuksellisesti tässä tapauksessa...” – Hän sanoi muuten kerran, ettei tuomari voi seurata jääkiekkoa, sillä tuomari on sitoutunut katsomuksellisesti noudattamaan lakia, ja jääkiekko on laji, jossa sitä (säätöjä) ei noudateta. Eivät tuomarit ole kuitenkaan tässä asiassa sen oikeaoppisempia kuin me toimitusinsinööritkään. Päin vastoin, toimitusinsinööreillä on sentään yhtenäistävä koulutusta, jota tuomarit eivät edes halua, koska he vaalivat ylikoroste-

tusti riippumattomuuttaan. Heitä vasta laidasta laitaan onkin. Satuun kerran kahville nuorempaan tuomaripöytään, jossa istujat julistivat päätöksellä, kuinka A-tyypin tuomarit eivät ymmärrä oikein omaa asemaansa ja heidät olisi virasta pois potkittava. Kysyin, seuraavatko he jääkiekkoa. Sanoivat seuraavansa.

Olenko sitten itse rikkonut koskaan lakia? Olen minä kerran. Eräällä rannalla oli muutama kymmenen iät ja ajat sitten rakennettua lomatonttia, joita ei oltu erotettu, koska niihin sisältyi vesijättöä. Kun vesijätön jako saatiin vihdoin valmiiksi ja lohkomisiin ryhdyttiin, toimituksen alkukokouksessa istui viitisenkymmentä ihmistä. Katselin heitä ja mietin, että jokaiseen lohkomiseen pitäisi hankkia poikkeuslupa. En hankittanut.

Kun otetaan kantaa A- ja B-miehen välillä, niin yksi asia on selvä, ja se on se tuomioiden ennakoitavuus, johon jo edellä viittasin. Ajatellaan, että olet itse ahtaan tontin omistaja. Rajallasi pihamaasi reunassa kulkee naapurin ikivanha tieoikeus, jota ei ole koskaan käytetty. Luet yksityistielain 84 §:stä, että kaikki kolme tieoikeuden lakkauttamisen edellytystä täyttyvät selvästi ja haet lakkauttamista. Silloin naapuri herää ja huomaa, että kun hänenkin tonttinsa on ahdas, hän saa oikeastaan lisämaata siirtämällä kulkunsa sinun puolellesi, ja vastustaa lakkauttamista jyrkästi. Toimitusinsinööri A pitäytyy oikeudellisessa päättelyssä ja – jos sinä olet tehnyt päättelyn oikein – tulee luultavasti samaan tulokseen kuin sinäkin. Toimitusinsinööri B innostuu tällä kertaa vaikkapa lumenaurauksen järjestämisestä – jota sinä et tullut ajatelleeksikaan, kun lumet on tähänkin asti aurattu – ja kirjoittaa sitten, että ”tieoikeuden lakkauttamisen kynnystä on tässä tapauksessa pidettävä selvästi korkeampana kuin uuden tieoikeuden perustamisessa” ja hylkää vaatimuksesi. Laki katsoo jousti.

Nyt käsi sydämelle, hyvä lukija. Kunnan toimitusinsinöörin haluat? Sen jälkeen kun olet vastannut kysymykseen, olet ratkaissut asian.